

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ผลิตภัณฑ์ยาสูบและควันบุหรี่ เป็นที่ยอมรับทางการแพทย์แล้วว่า มีผลเสียต่อผู้บริโภคและผู้สูดควันบุหรี่ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีความพยายามในการควบคุมการบริโภคยาสูบมาตลอด โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ รวมถึงการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เพื่อควบคุมการบริโภคยาสูบยังมีเพิ่มเติมเรื่อยมา จนกระทั่งประกาศใช้ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2549 เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการแสดงภาพและข้อความ คำเตือนถึงพิษภัย วันเดือนปีที่ผลิต แหล่งและผลิต และการขายได้เฉพาะในราชอาณาจักรไทย ในฉลากของบุหรี่ซีกาเรต และบุหรี่ซิการ์ ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2550 เรื่อง กำหนดชื่อหรือประเภทของสถานที่ สาธารณะที่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของ ผู้ไม่สูบบุหรี่และกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของ สถานที่สาธารณะดังกล่าว เป็นเขตสูบบุหรี่หรือเขตปลอดบุหรี่รวมทั้งกำหนด สภาพ ลักษณะ และมาตรฐานของเขตสูบบุหรี่หรือเขตปลอดบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นอกจากนี้ประเทศไทยยังเข้าร่วมอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบในวันที่ 20 มิถุนายน 2546 ซึ่งเป็นสนธิสัญญาการสาธารณสุขระหว่างประเทศ ฉบับแรกของประเทศไทย

จากการควบคุมการบริโภคยาสูบดังกล่าว ทำให้การบริโภคยาสูบของประชากรไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (2553: 3) พบว่า ลดลงจาก 12.26 ล้านคน ในปี 2534 เหลือ 10.90 ล้านคนในปี 2552 (ส่งผลให้ปริมาณการจำหน่าย บุหรี่ภายในประเทศลดลงตามไปด้วย โรงงานยาสูบ (2551) ซึ่งมีหน้าที่รับซื้อใบยา จำเป็นต้อง ลดปริมาณรับซื้อของเกษตรกรลงด้วยเช่นกัน คือระหว่างปี 2546-2551 ได้มีการลดปริมาณรับซื้อ ใบยา จาก 26.61 ล้านกิโลกรัม เป็น 22.67 ล้านกิโลกรัม นอกจากนั้นยาสูบยังเป็นพืชเพียงชนิดเดียวที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่ได้ดูแล เนื่องจากอยู่ในการดูแลของกระทรวงการคลัง เกษตรกรจึง ต้องเผชิญกับความยากลำบาก ทั้งในด้านการเพาะปลูก การบ่ม ใบยาสูบ และกระแสด้านการ ต่อต้านการบริโภคยาสูบจากสังคม สำหรับการลดการปลูกยาสูบในประเทศไทย ย่อมไม่ใช่วิธี แก้ปัญหาเรื่องการควบคุมการบริโภคยาสูบ เนื่องจากประเทศไทยมีการนำเข้าใบยาสูบเพิ่มขึ้นเห็นได้

จากข้อมูลปริมาณการรับซื้อใบยาสูบต่างประเทศของโรงงานยาสูบ ในช่วงปีเดียวกัน ที่เพิ่มขึ้นจาก 2.95 ล้านกิโลกรัม เป็น 3.29 ล้านกิโลกรัม ซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 11.53

ยาสูบที่ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตบุหรี่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ด้วยกัน คือ 1) ยาสูบประเภทบ่มไอร้อน (Flue-Cured Tobacco) (ยาสูบเวอร์จิเนีย (Virginia Tobacco)) เป็นองค์ประกอบส่วนใหญ่ของยาเส้นในบุหรี่ยุคใหม่ถึงร้อยละ 45-75 เมื่อบ่มแล้วใบยาแห้งจะมีสีเหลืองมะนาวสุก และสีส้มสดใส ปริมาณน้ำตาลค่อนข้างสูง ปริมาณนิโคตินต่ำถึงปานกลาง และมีกลิ่นหอม 2) ยาสูบประเภทบ่มอากาศ (Air-Cured Tobacco) (ยาสูบเบอร์เลย์ (Burley Tobacco) และยาสูบแมรี่แลนด์ (Maryland Tobacco)) ใช้ในการผลิตบุหรี่ยุคใหม่ถึงร้อยละ 15-45 เมื่อบ่มแล้วใบยาแห้งจะมีสีเนื้อหรือสีน้ำตาลอ่อนจนถึงน้ำตาลแก่ ปริมาณน้ำตาลน้อยมาก ปริมาณนิโคตินสูง และมีกลิ่นหอมคล้ายโกโก้ โดยมากจะใช้ใบยาเบอร์เลย์ และ 3) ยาสูบประเภทบ่มแดด (Sun-Cured Tobacco) (ยาสูบเตอร์กีซ (Turkish or Oriental Tobacco)) ใบยามีขนาดเล็ก ใบยาแห้งมีสีเหลืองหรือสีส้มอมสีน้ำตาล ปริมาณน้ำตาลปานกลาง ปริมาณนิโคตินน้อย และมีกลิ่นหอมแรงเนื่องจากมีน้ำมันหอมระเหยสูง จะเห็นได้ว่ายาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการผลิตยาเส้นในบุหรี่ยุคใหม่ โดย วุฒิ (2549) แสดงข้อมูลประเทศที่มีการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียมากที่สุดในโลก 3 อันดับ ในปี 2549 ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน บราซิล และอินเดีย โดยมีปริมาณผลผลิตเท่ากับ 1,945 632 และ 235 ล้านกิโลกรัมตามลำดับ โดยประเทศไทยมีปริมาณผลผลิตอันดับที่ 15 ด้วยปริมาณ 15 ล้านกิโลกรัม นอกจากนี้ Tobacco Farm Quarterly Magazine (2007) ได้สำรวจราคาเฉลี่ยของใบยาสูบเวอร์จิเนียของประเทศต่างๆ สูงสุด 3 อันดับ ในปี 2549 พบว่าราคาใบยาสูบเวอร์จิเนียของประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศแอฟริกาใต้ มีราคาสูงสุด โดยมีราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 3.48 3.04 และ 2.30 เหรียญสหรัฐ ตามลำดับ ในขณะที่ราคาใบยาสูบเวอร์จิเนียของประเทศไทยในปีเดียวกันอยู่ลำดับที่ 12 ด้วยราคา 1.10 เหรียญสหรัฐอเมริกา

จากที่เกษตรกรต้องเผชิญกับสถานการณ์การควบคุมการบริโภค ที่ส่งผลให้โรงงานยาสูบจำเป็นต้องลดปริมาณการรับซื้อใบยาสูบลดลง และราคาใบยาสูบที่ต่ำเมื่อเทียบกับต่างประเทศ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังไม่สามารถทำการผลิตยาสูบเวอร์จิเนีย ให้ทัดเทียมกับต่างประเทศได้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการการผลิตยาสูบเวอร์จิเนียที่นอกจากจะคำนึงถึงปริมาณแล้ว ยังต้องดูแลเรื่องการจัดการการผลิตให้มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งทั้งหมดต้องอาศัยปัจจัยจาก สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม รวมถึงการจัดการด้านการผลิตของเกษตรกรเอง ไม่ว่าจะเป็นวิธีการปลูก การดูแลเอาใจใส่ คุณลักษณะของเกษตรกรเอง เป็นต้น

สำหรับแหล่งผลิตยาสูบที่สำคัญของประเทศไทย อยู่ที่ภาคเหนือตอนบน เนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม จากรายงานของระบบข้อมูลเกษตรเพื่อการบริหารและประชาสัมพันธ์ (2550) ในปี 2547 มีพื้นที่เพาะปลูกยาสูบทั้งหมด 52,697 ไร่ และผลผลิตรวมประมาณ 33,881 ตัน จังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแพร่ ด้วยพื้นที่ปลูก 13,667 ไร่ และ 12,521 ไร่ ตามลำดับ แต่จังหวัดแพร่กลายเป็นจังหวัดที่มีผลผลิตมากที่สุด คือมีปริมาณผลผลิต 11,824 ตัน ซึ่งมากกว่าจังหวัดเชียงรายที่ผลิตได้ 6,475 ตัน เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง ขนาดพื้นที่เพาะปลูกกับปริมาณผลผลิตแล้ว จะเห็นว่าจังหวัดเชียงรายนั้น ยังไม่สามารถผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียได้ สอดคล้องกับขนาดพื้นที่ที่มีมากที่สุด

เกษตรกรในภาคเหนือ ผลิตใบยาสูบสด เพื่อส่งให้กับตัวแทน 2 กลุ่ม คือ ผู้บ่มอิสระ และชาวไร่บ่มเองที่ทำการบ่มในยาแห้ง แล้วจำหน่ายให้กับสถานีใบยาสูบของสำนักงานยาสูบภูมิภาคตามโควตาที่ได้รับ ในขณะที่ชาวไร่บ่มเองจะทำการผลิตใบยาแห้ง ให้แก่โรงงานยาสูบเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากผู้บ่มอิสระที่เมื่อเหลือจากการส่งให้สถานีใบยา ก็จำหน่ายให้แก่บริษัทเอกชน สำหรับสำนักงานยาสูบเชียงราย มีสถานีใบยาสูบ 3 สถานี ได้แก่ สถานีใบยาสูบป่าก่อดำ สถานีใบยาสูบป่าสักขวาง และสถานีใบยาเวียงพาน โดยโควตาแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ โควตาปกติ และโควตาแผนงานปรับปรุงคุณภาพใบยาเวอร์จิเนีย (โควตาแผนงาน รยส.) เป็น โควตาที่จัดสรรให้ชาวไร่บ่มเอง มีขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ในการผลิต อยู่ภายใต้ความดูแลของสถานีใบยาสูบ ที่เน้นการผลิตที่ทำให้ใบยามีคุณภาพดี และผลผลิตสูง อีกทั้งยังเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อ ที่ต้องการใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตบุหรี่ของโรงงานยาสูบ และตลาดส่งออก

การศึกษาครั้งนี้จึงได้เลือกจังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นแหล่งปลูกที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ 25.93 ของพื้นที่ปลูกทั้งหมดของประเทศไทย และเลือกเกษตรกรที่ผลิตใบยาแผนงาน รยส. ให้แก่ชาวไร่บ่มเอง โดยทำการศึกษาถึงแหล่งที่มาของความไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับผลผลิตของเกษตรกร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษานี้คือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียในจังหวัดเชียงราย ของเกษตรกรที่ผลิตใบยาสูบสด ปีเพาะปลูก 2551/2552 โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ในจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน ของการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียของเกษตรกร

ในจังหวัดเชียงราย

3. ประเมินค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงราย

4. วิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อความไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการการผลิตยาสูบ พันธุ์เวอร์จิเนียของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงราย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรผู้ปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียสามารถนำผลที่ได้มาวางแผนหาแนวทางการยกระดับการจัดการการผลิตและประสิทธิภาพการผลิต

2. เจ้าของโคกตาสามารถใช้ผลการศึกษาดังกล่าว เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบ ในการบริหารงานให้เป็นไปได้ในแนวทางที่เหมาะสม

3. หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตยาสูบ สามารถนำผลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการปรับแผนการดำเนินงานของเกษตรกรที่ปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ภายใต้สถานการณ์ที่มีความต้องการของตลาดน้อยลง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียของเกษตรกรครั้งนี้ เลือกศึกษาในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกมากที่สุดในประเทศ โดยในปีการผลิต 2551/2552 มีพื้นที่ปลูก 10,893 ไร่ กระจายอยู่ใน 14 อำเภอ อยู่ในการดูแลของสำนักงานยาสูบเชียงราย มีสถานีใบยาสูบ 3 สถานี ได้แก่ สถานีใบยาป่าก่อคำ สถานีใบยาป่าสักขวาง และสถานีใบยาเวียงพาน เป็นผู้ดูแลและรับซื้อใบยาแห้งตาม โคกตาที่ได้ทำสัญญาไว้กับชาวไร่บ่มเอง และผู้บ่มอิสระ นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ทำการเลือกเกษตรกรที่ผลิตยาสูบสดให้กับชาวไร่บ่มเองที่อยู่ในกลุ่มแผนงานปรับปรุงคุณภาพใบยาเวอร์จิเนีย

การศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (descriptive analysis) อธิบายถึง สภาพทั่วไปของการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียรวมถึงต้นทุนและผลตอบแทน และส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) โดยประมาณค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ด้วยวิธี stochastic production frontier โดยใช้สมการการผลิตแบบ Translog เพื่อหาประสิทธิภาพในการจัดการการผลิตของเกษตรกรและปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อความไม่มีประสิทธิภาพของการจัดการการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย โดยใช้ข้อมูลในปีการผลิต 2551/2552 ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย จำนวน 61 ราย ที่ปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียในระดับลูกไร่

1.5 นิยามศัพท์

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงราย ได้มีการกำหนดใช้นิยามศัพท์ เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างศึกษาและผู้อ่านในงานการศึกษานี้ จึงได้กำหนด นิยามศัพท์ ดังต่อไปนี้

ยาสูบ หมายถึง ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย

การผลิตยาสูบเวอร์จิเนีย หมายถึง การผลิตใบยาสูบสดพันธุ์เวอร์จิเนีย

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกร(ลูกไร่) ผู้ปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย และจำหน่ายใบยาสดให้แก่ชาวไร่บ่มเองของสถานีใบยา ในจังหวัดเชียงราย

ชาวไร่บ่มเอง หมายถึง ตัวแทนที่ได้รับการจัดสรร โควตาใบยาแห้งจากสถานีใบยา ซึ่งจะทำการเพาะปลูกแล้วบ่มเอง หรือว่าจะให้ลูกไร่ทำการผลิตใบยาสดให้แล้วจะรับซื้อ จากนั้นจะนำมาบ่มเอง แล้วขายใบยาแห้งให้แก่สถานีใบยาที่ตัวแทนสังกัดอยู่ตามโควตาที่ได้รับ

ผู้บ่มอิสระ หมายถึง ตัวแทนอีกประเภทหนึ่งที่ได้รับการจัดสรร โควตาใบยาแห้งจากสถานีใบยาสูบเหมือนกัน แต่จะได้รับโควตามากกว่าชาวไร่บ่มเอง และไม่ทำการปลูกเอง โดยจะให้ลูกไร่ทำการเพาะปลูกยาสดให้ทั้งหมดแล้วจะรับซื้อเพื่อนำมาบ่มแล้วขายให้สถานีใบยาสูบตามโควตาที่ได้รับ

ประสิทธิภาพการจัดการการผลิตยาสูบ หมายถึง การนำเอาหลักการจัดการ ในกระบวนการผลิตขั้นตอนต่างๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย อธิบายโดยใช้สมการความไม่มีประสิทธิภาพทางเทคนิค เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งส่งผลให้มูลค่าการผลิตเพิ่มมากขึ้น